Fotoğraflar: Sedat ARAL, Erzade ERTEM, Levent TAYLA

BÜLENT ECEVİT Nokta için Güneydoğu Anadolu'yu gezdi ve yazdı

HALKIN GÖZÜYLE GÜNEYDOĞU SORUNLARI

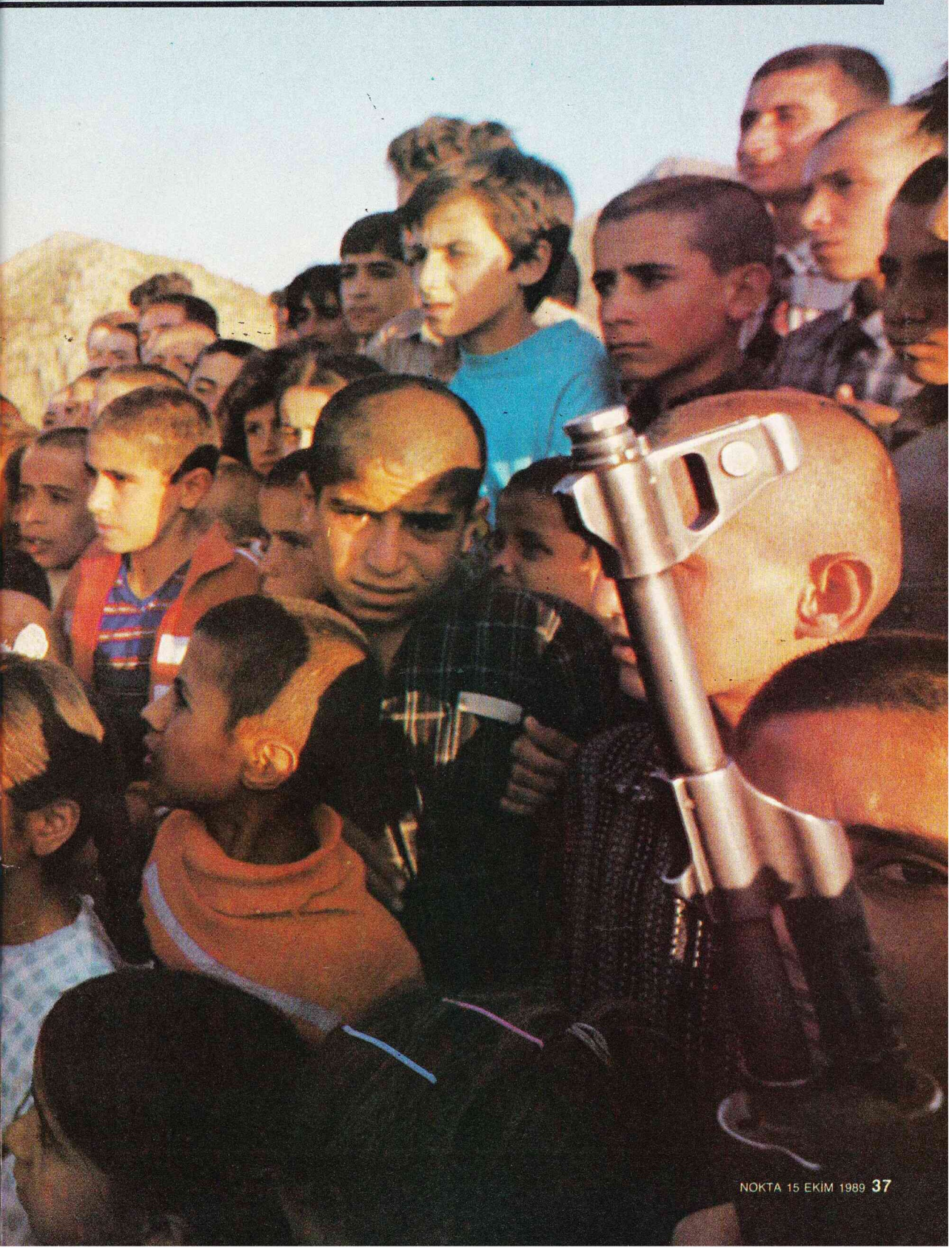

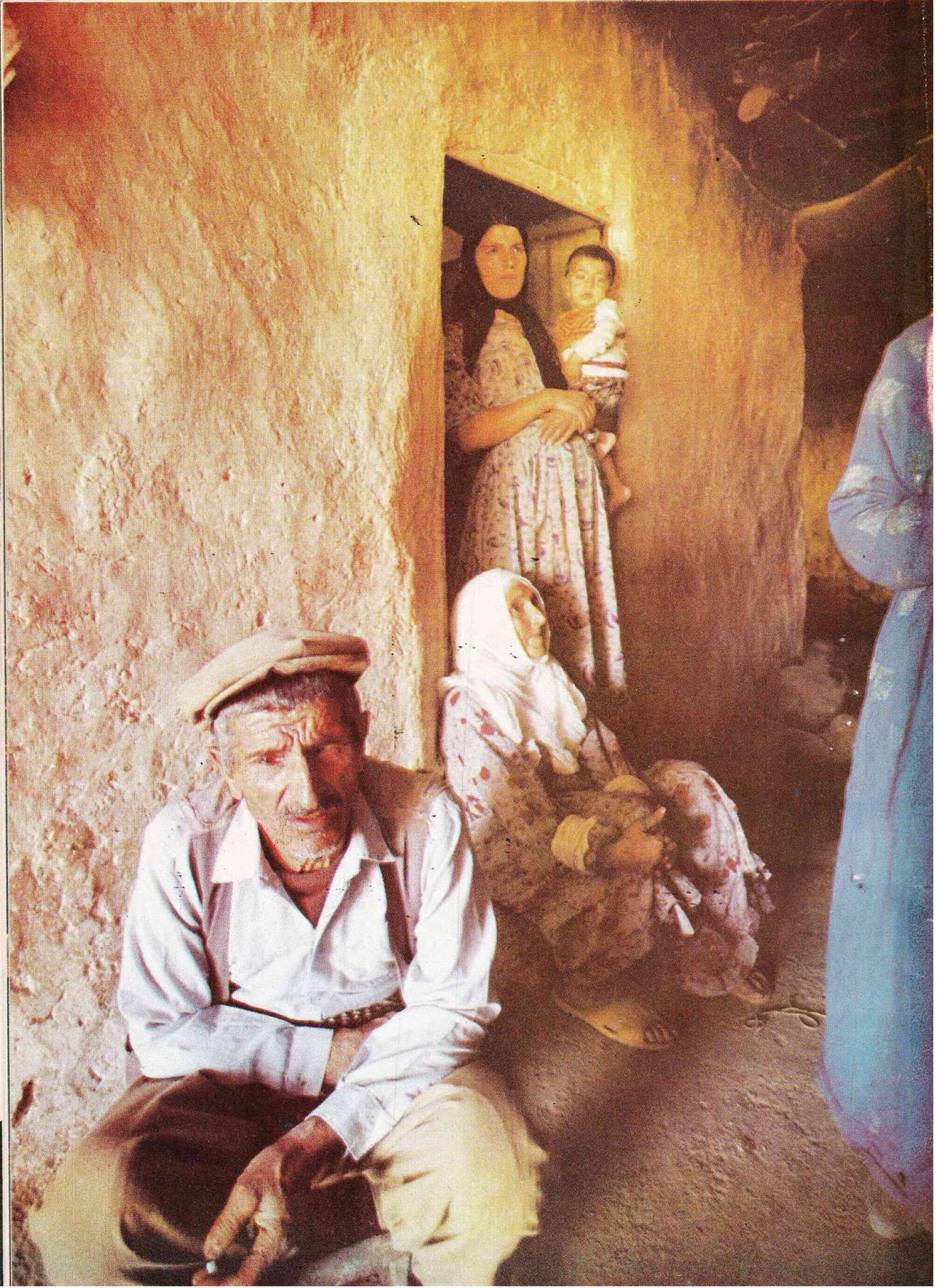

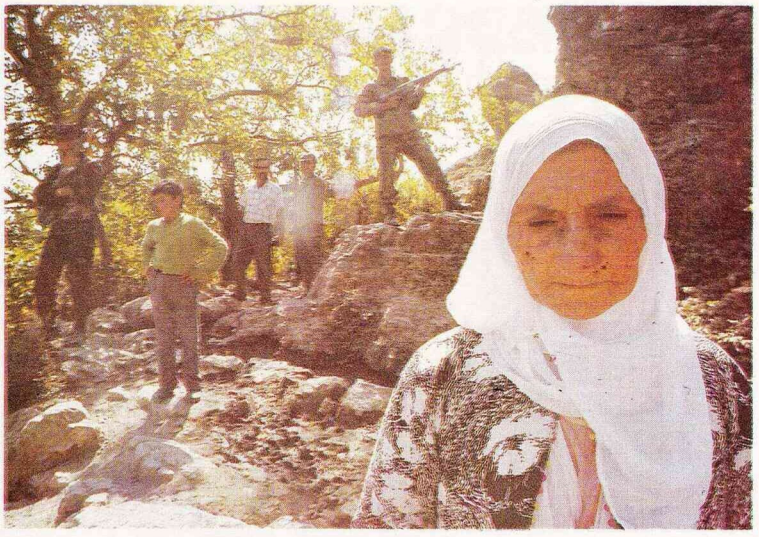

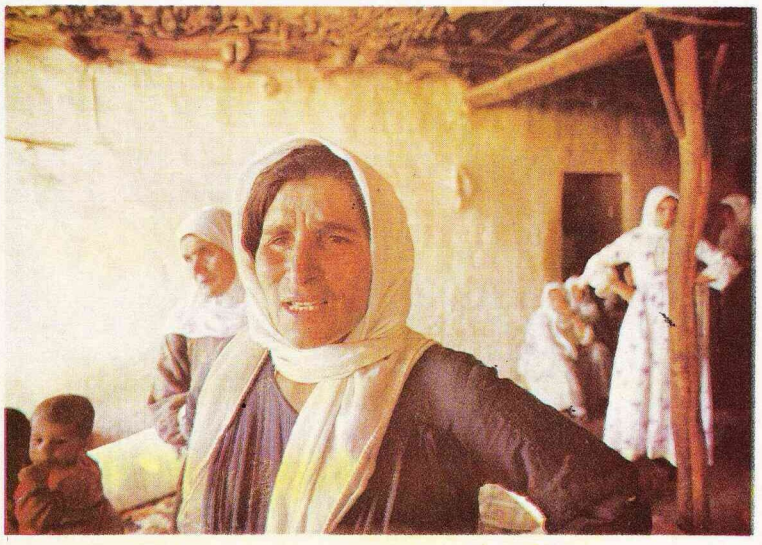

Derebaşı köylüleri, yüzlerinde donmuş yaslarıyla, birer heykel gibiydiler: Eski Anadolu uygarlıklarından birer yaslı ve yaşayan heykel...

Derebaşı, Silopi'nin kuzeyinde sarp bir kale azmanı gibi yükselen Cudi Dağı'nın doruğa yaklaşan bir yerinde, köylülerin, ufacık bir akarsuyu değerlendirerek cennete çevirdikleri ufacık bir köy...

Köyün, hepsi hısım akraba olan, aile içi evlilikler nedeniyle de sakatı bol olan halkı, geçimini armut ve narla sağlamaya çalışıyor. Besledikleri tavuklarsa ancak kendilerine yetiyor.

Şimdi bu köyün tüm halkı yaslı. Çünkü **"terörist"**likle ilgisi olmadığını söyledikleri beş evlatlarını bir **"terörist avı"**nda yitirmişler.

Caddeleri yüksek yapılarla donanmış Şanlıurfa'dan 40 dakika uzaklıkta, geceleri ışıldaklarla aydınlatılan Atatürk Barajı inşaatının yanı başında, bir ilçe merkezine, Bozova'ya geliyoruz. Güneydoğu'daki ilk durağımız burası. Sönük ve hüzünlü bir Anadolu kasabası... Görkemli GAP şantiyeleri, buraların halkına, yüzyıllar sonrasının bir bilimkurgu dünyası gibi görünüyor olmalı.

Ama halk kendi gerçeklerinin dünyasında ve o gerçeklerin bilincinde yaşıyor.

Akşam karanlığında habersiz geldiğimiz halde, çay bahçesi birkaç dakikada tıklım tıklım doluyor.

Amacım söylev vermek de muhalefet de değil. **"Nokta"** dergisinin düzenlediği saha röportajı için halkı konuşturup dinlemek üzere gelmişim Güneydoğu'ya... **"GAP"**ı raporlardan incelemiş, **"İcraatın İçinden"** dinlemişim; GAP'a ve Güneydoğu sorunlarına bir de halkın içinden, halkın gözüyle bakmak istiyorum bu gezide.

GAP'ın (Güneydoğu Anadolu Projesi'nin) neler getireceğini anlatarak söyleşiyi açıyorum. GAP tamamlanınca ülkemizde elektrik ▶

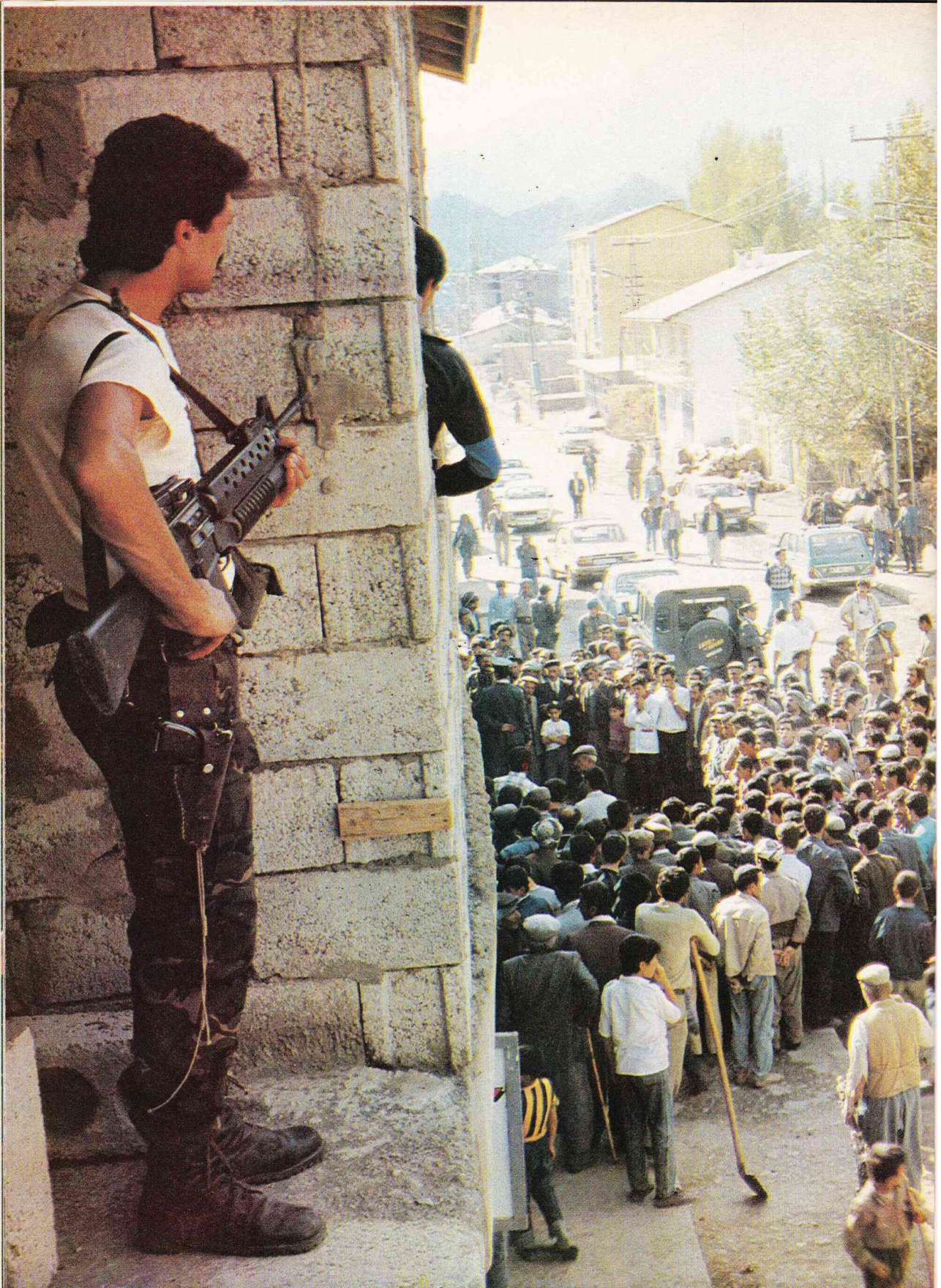

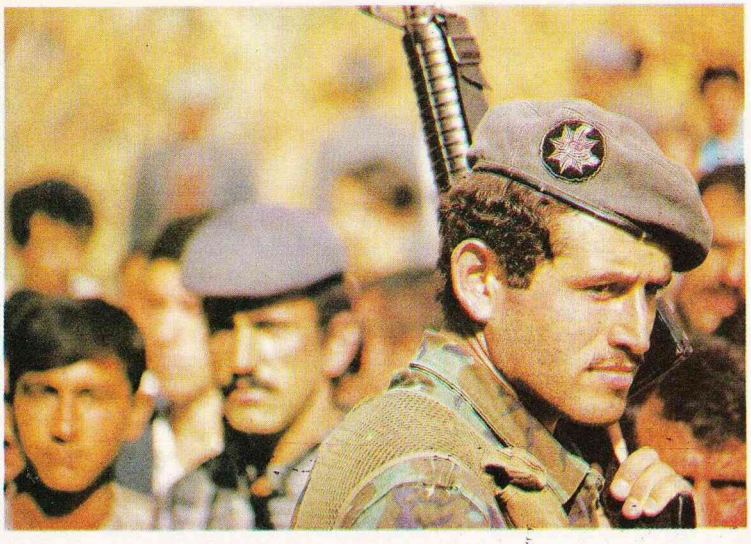

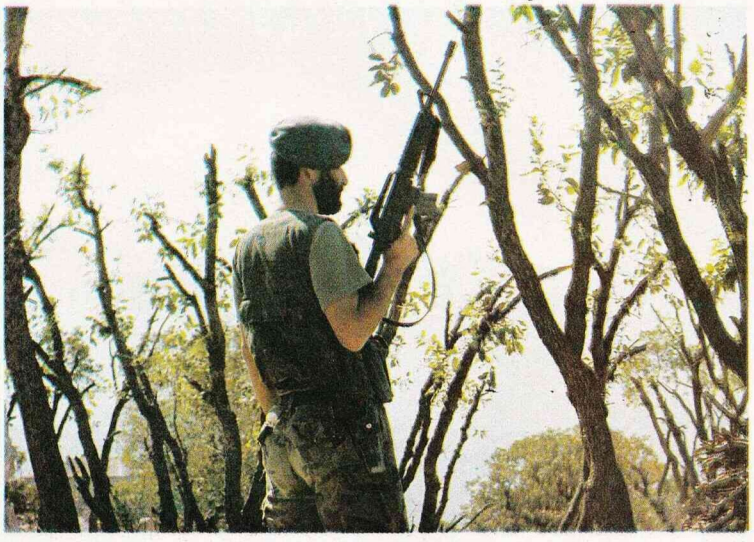

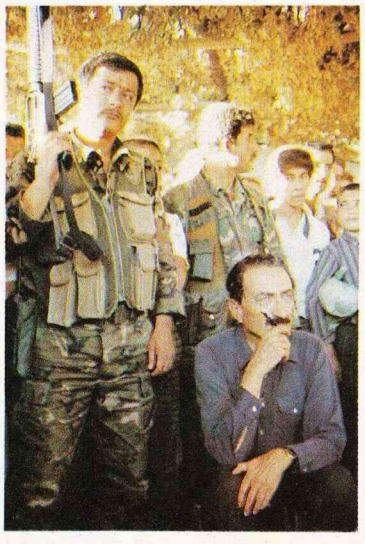

Güneydoğu'da güvenlik görevlilerinin de canları, köylerdeki mezralardaki insanların canları kadar tehlikede... Teröristlerin nerede ve ne zaman karşılarına çıkacakları belli değil.
Etkili ve yeterli bir güvenlik düzeni de kurulamamış bir türlü...
Çoğu yerde, yıllarca gerilla eğitimi görmüş teröristlerin karşısına, deneyimsiz köy korucularıyla veya ancak birkaç aylık eğitimden geçmiş gencecik erlerle çıkılıyor.
Kılık kıyafet de bir acayip... Kim askerdir kim **"özel tim"**; kim **"emniyetçi"**dir kim terörist, belli değil... Herkes birbirinin kılığına girmiş. Halk da, dağ başında karşısına çıkan eli silâhlı, pejmürde kılıklı, tıraşı uzamış gencin dost mu düşman mı olduğunu kolay kolay kestiremiyor.

üretiminin katlanacağını, bölgedeki toprak veriminin 10-15 kat artacağını söylemeye hazırlanıyorum. Fakat ben daha **"GAP"** der demez, **"Olmaz olsun"** sesleriyle kesiliyor konuşmam...

Türkiye'ye, özellikle de Güneydoğu Anadolu'ya **"çağ atlatacak"** bir proje neden **"Olmaz olsun"**du bölge halkı için?..

Kimi yetkililer etkililer, **"Halkımız cahil, kendi çıkarını bilmez"** diye düşünebilirler. Ama ben, ülke yönetiminde, halktan ve hayattan öğrenilenlerin en az kitaplardan, raporlardan, uzmanlardan öğrenilenler kadar anlamlı olduğunu bildiğim için, Bozovalıların GAP'a neden böylesine olumsuz baktıklarını anlamak istiyorum. Açış konuşmamı kısa kesip, yanımdaki portatif ses aygıtının mikrofonunu her isteyene uzatıyorum; Rahşan Ecevit de teybe alıyor söylediklerini; ve halk boşanırcasına içini döküyor.

Güneydoğu gezimizin sonuna kadar bu yöntemi izliyoruz.

SU ALTINDA KALAN TOPRAK İŞSİZ VE AÇ KALAN KÖYLÜ

Baraj suları altında kalacağı için kamulaştırılan toprakların metre- ▶

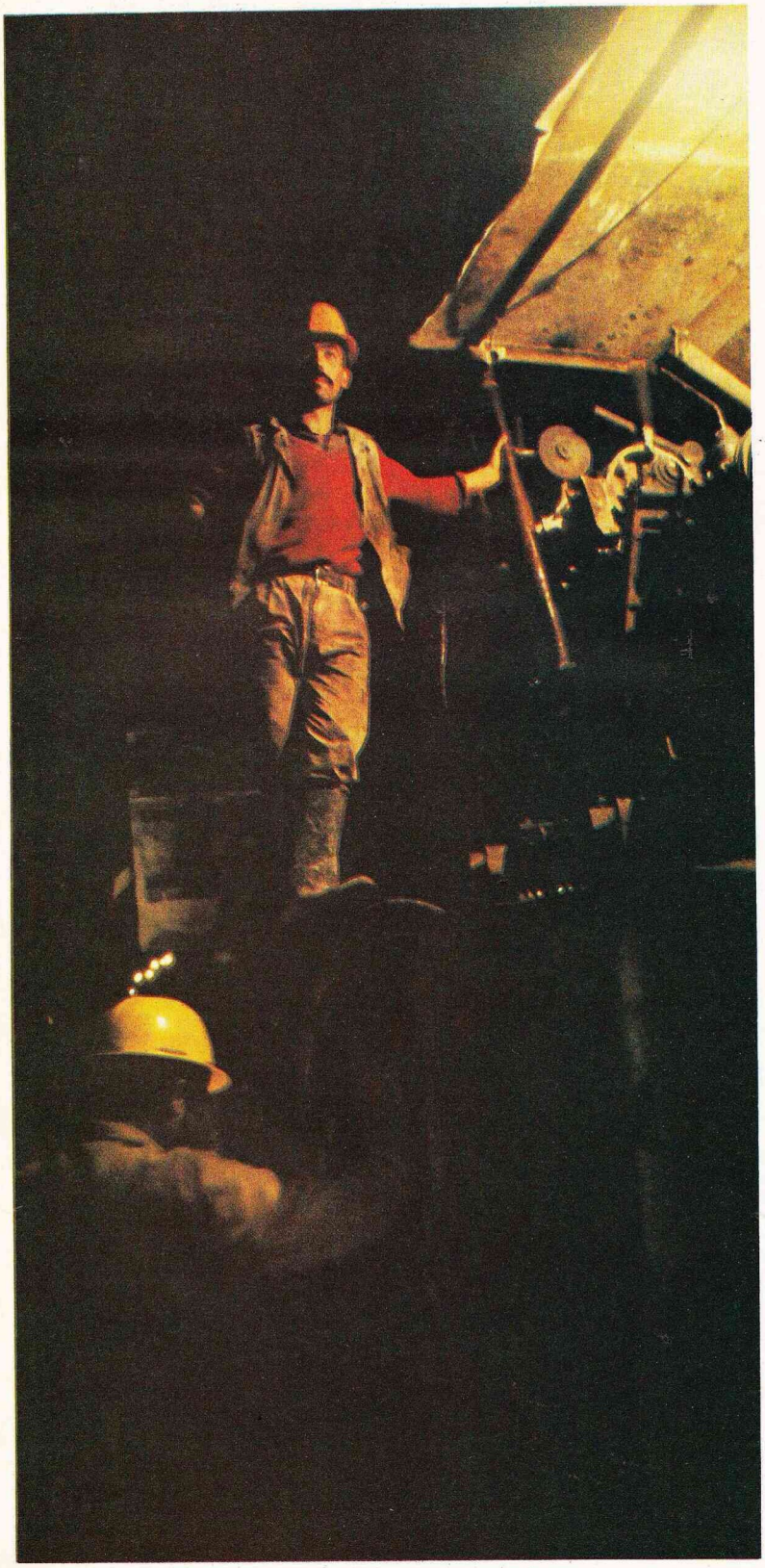

Gece ışıldaklarla aydınlatılan Atatürk Barajı şantiyesi, yüzyıllar sonrasının bir bilimkurgu dünyası görünümündeydi. Ama bölge halkı kendi gerçeklerinin dünyasında... Urfa Tüneli yapımı üç vardiyayla gece gündüz durmadan çalışarak hızla ilerliyor. Bu tünelden akacak, sonra kanallarla yöreye dağılacak su, toprağın verimini 10-15 kat artıracak. Ama toprak reformu yapılmazsa o sulardan ve verim artışından kimler yararlanacak? Yeni tarım türleri için gerekli eğitim de ayrı bir sorun...

Bu durumda, belli ki, Keban Barajı'yla birçok Elazığlının başına gelenler, GAP dolayısıyla toprakları su altında kalanlardan da çoğunun başına gelecektir: Bir avuç işinibilirle birkaç avukat zengin olur ve bölge "**kalkınır**"ken, halkın büyük bir kesimi işsiz ve yoksul kalacak, hatta büsbütün yoksullaşacaktır.

—**GAP inşaatında iş bulamıyor musunuz?,** diye soruyorum;

—**Bulanlarımız var ama az; onlar da başka bölgelerden gelenlerin altında ücret alıyor,** diyorlar.

Acaba halkın eğitim düzeyi düşüktü de, iş bulabilenler veya yeterli ücret alabilenler o yüzden mi azdı?.. Bunu anlamak için,

—**Kaç lise mezunu var bu toplulukta?,** diye soruyorum.

Söyleşiye katılan yaklaşık 400 kişiden 40'ı parmak kaldırıyor.

—**Lise mezunu bu 40 gençten kaçının işi var?,** diye soruyorum: Bir tek parmak kalkıyor.

Böylece, ben "**GAP**" derken Bozovalıların neden "**Olmaz olsun**" dedikleri, kısa bir söyleşi ile, bir ucundan aydınlanmış oluyor.

DİPLOMALI HAMALLAR

Bozovalı gençlere yönelttiğim so- ▶

Güneydoğu'nun zorlu ulaşım koşullarında gezinin büyük bölümü helikopterlerle gerçekleştirildi.

ruları, daha sonra uğradığım yerlerden de bazılarında sordum.

Akçakale'de söyleşiye katılanlardan 60'ı lise mezunuydu ve hiçbirinin işi yoktu. Taşıyabilecek yük buldukça bazıları hamallık yapıyortu. Diplomalı hamallardı onlar... Çukurca'da **"Lise mezunuyum"** diye parmağını kaldıran 60 gençten ancak ikisinin işi vardı. Şırnak'ta da öyle... Kurtalan'da söyleşimize katılanlar arasındaki yüz lise mezunu gençten ancak biri iş bulabilmişti. Topluluğun içinden bir vatandaş,

—Ona da kaç milyon karşılığında işe girdiğini sor!, diye seslendi.

—İş bulabilmek için kime milyonlar ödemek gerekiyor?, diye sorduğumda, bazı Anavatan Partili politikacıları saydılar.

Kulaklarıma inanamadım; **"Doğru mu?"** diye sordum; halk bir ağızdan **"Doğrudur"** diye haykırdı. İçlerinden biri de bir ANAP'lı politikacıya parasını kaptırmış, ama yine de iş bulamamıştı.

TERSİNE "TOPRAK REFORMU"

Toprak adaletsizliğinin Güneydoğu'da akıl almaz ölçülere vardığını, köylülerin büyük bölümü topraksızken, binlerce, onbinlerce dönüm toprağı ve 5-10-20 köyü olan ağalar bulunduğunu biliyordum. O yüzden, bir an önce bölgede gerçek bir toprak reformu yapılmazsa, GAP tamamlanıp da toprak verimi 10-15 kat artınca, bölgedeki gelir dağılımı adaletsizliği de 10-15 kat artacaktı; ve sosyal sorunlar asıl o zaman patlama noktasına varacaktı.

Bunu düşünerek, Akçakale, Viranşehir, Ceylanpınar, Silopi gibi, toprak dağılımı adaletsizliğinin belirgin olduğu yörelerde, toprak reformunu soruyorum. Her yerde aldığım yanıtlar bir:

1970'li yıllarda büyük toprak sahiplerinden parası karşılığında alınıp topraksız köylülere dağıtılan topraklar, 1983'ten sonra, köylüden geri alınıp eski sahiplerine geri verilmiş. Hem de toprakların verimi bunca yıldır yapılan devlet yatırımlarıyla bir hayli artmış olarak...

Toprakları geri verilen ağalardan bazıları da, topraklarını satıp İstanbul'a yerleşmişler.

—Buralarda toprak satışları durdurulmamış mıydı?, diye soruyorum; aldığım yanıt şu oluyor:

—Durdurulmuştu ama Ankara'dan izin koparan ağalar, topraklarını diledikleri gibi satıyorlar. Kimi ağalar da, bir daha reform yapılırsa bir karış toprakları alınamasın diye, toprağı çoluk çocuklarına, kardeşlerine dağıtmış gibi işlem yapıyorlar.

Viranşehir'de bir köylü,

—Bizi köyden kovalayıp, işlediğimiz Hazine arazisini ağaya verdiler. Ağalara karşı gücümüz yoktur; adaletin önüne de çıksak kendimizi savunamayız, diyor.

Silopi'de bir köylü,

—Kocaman ovamız var; ama çoğunu bir avuç ağa işlemekte... Köylülerin çoğu topraksız, diyor ve şunları ekliyor:

—Devlet gitsin de 20 bin dönüm toprağı işleyen ağanın ödediği vergiye baksın, benim iki odalı evim için ödediğim vergiyi ödüyor mu acaba?..

Son zamanlarda Akçakale yöresinde göstermelik birkaç toprak dağıtımı yapılmış; ama körlerden, okuması yazması olmayanlardan bu topraklar geri alınmış.

Oysa körlerin gözü gören çocukları; okuması yazması olmayanların da okumuş çocukları vardır elbette ... Ama onlar da açlığa veya rençberliğe mahkûm edilmiş. Böylelerinin ne yaptıklarını soruyorum;

—Sabun fabrikasına gönderilmeyi bekliyorlar, yanıtını alıyorum.

—Niçin?

—Kesilip sabun yapılmak için!

Bu kâbus gibi **"sabun fabrikası"** tema'sını başka yörelerde de dinleyecektim.

Bir köylü konuşuyor:

—Başbakan diyor ki "İşçiye zam verdim, köylünün ürününe zam verdim..." Peki, topraksız, işsiz köylüye ne verdin?

Not aldığımı görünce vurguluyor:

—Yaz oraya: Ne verdin?..

Toprak reformunun tersine çevrilişini, yani köylüye dağıtılmış toprakların bile geri alınıp eski sahiplerine iade edilişini, bir Akçakale köylüsü şöyle anlatıyor:

—Toprağı biz asker zoruyla almadık; devlet bize verdi. Ama şimdi devlet askerle gelip, kendi verdiği toprağı bizden geri alıyor. Millidini duygu sömürüsü.

Ve Silopi'de bir vatandaş konuşuyor:

—Bizim seçip Meclis'e gönderdiğimiz adamların hepsi ağa kökenlidir, ya da ağa desteğiyle Meclis'e girmiştir. Onun için bizim meselelerimiz halledilememektedir. Mesela birisi Ahmet Türk (SHP Mardin Milletvekili...) **Kendisinin 40 köyü vardır, ondan hiç söz etmez. Fakat onun gibiler, burada bir olay oldu mu, gelip bizim zayıf tarafımızı yakalarlar. Bazıları bizim dini duygularımızı, bazıları milli duygularımızı sömürürler. Bizim neremiz zayıfsa oramızı sömürürler. Dalkavukları vasıtasıyla da sömürürler. Asıl mesele ekonomiktir; fakat ona hiç değinmezler. Yani bizim seçip gönderdiğimiz adam bizi temsil etmez. Buraya gelip bizim duygularımızı sömürür; oraya gidip kendi çıkarını kollar. İstanbul'da daha ne kadar apartman alayım, İzmir'de, Ankara'da daha ne kadar yatırım yapayım, diye düşünür. Asıl sorun buradadır yani...**

DOĞU'DA ÜRETİLEN KAYNAK BATI'YA AKIYOR

Yalnız köylüler, yoksullar topraksızlar değil, yalnız diplomalı işsizler değil, Güneydoğu'nun az sayıdaki sanayicileri de bundan yakınıyor. Şanlıurfa'da, Diyarbakır'da sanayicilerin tüccarların temsilcileriyle de görüştüm. Hepsi, Doğu'da kazanılan paraların başka bölgelere aktarılmasından, Doğu'da üretilen kaynaklarla başka bölgelerde yatırım yapılmasından dertli...

Bankaların Doğu'dan Batı'ya sürekli para aktardıklarını; bunun Di- ▶

Ülke yönetiminde, halktan ve hayattan öğrenilenler, en az kitaplardan, raporlardan, uzmanlardan öğrenilenler kadar anlamlı... Onun için halkı konuşturup dinliyoruz Güneydoğu'da.

yarbakır'da günde 500-700 milyon lirayı bulduğunu; ama bölge sanayicisinin tüccarının yeterli kredi alamadığını söylüyorlar.

—Devlet gelmedikçe özel sektör gelmez buraya!, diyor Diyarbakır'ın özel sektör temsilcileri...

Oysa devletin yeni sanayi yatırımları için Güneydoğu'ya gelmesi şöyle dursun, 1980 öncesinde kurulmuş devlet fabrikalarının bile ya kapanmış olduğunu ya da kapasitelerinin çok altında çalıştığını anlatıyorlar. Şanlıurfa'daki Tarım Alet ve Makineleri Fabrikası'nın, 1500 işçi çalıştıracak kapasitede olmasına karşın, ancak 70 işçiyle; Diyarbakır'daki Jeneratör ve Türbin Fabrikası'nın, 450 yerine ancak 150 işçiyle çalıştığından yakınıyorlar.

Teşviklerin de bir yararı olmadığını; çünkü kalkınmış bölgelerden bazılarına verilen teşviklerle aradaki farkın, çekici olamayacak kadar düşük tutulduğunu söylüyorlar.

Teşvikten yararlanıp Güneydoğu'da fabrika kuranlardan bazılarının da fabrikalarının **"hayali"** olduğunu duyuyorum. Bu bölgede fabrika kurmuş gibi görünüp İstanbul'da üretim yapan işbilirlerden söz ediliyor.

KORUCU MU, FABRİKA MI?

Şırnak'ta bir genç,

—Burada fabrika olsa gençlerimiz parasız kalmaz, diyor.

Ama Beytüşşebap'ta konuşan bir genç bu konuda umutsuz:

—Fabrika istemiyoruz, çünkü yapmazlar, diyor... **Doğru dürüst eğitim verilsin, biz kendimizi kurtarırız,** diyor.

—Neden fabrika yapmazlar?, diyorum.

—Ben inanmıyorum, yapmazlar! diyor.

Nedenini söylemiyor; **"Beni söyletme sen anlayıver"** demeye getiriyor.

Diyarbakırlı bir sanayici ise, nedenini açık açık söylüyor:

-Devlet, bizler için "Bunlar Kürt'türler, bu memlekete sadık değildirler, ne zaman olsa ayrılırlar" değerlendirmesi yapan kadroları bu işlerle görevlendirmiş. Oysa bize ayrımcı gözüyle bakmak Türkiye'ye bir şey kazandırmaz. Doğu'da ve Güneydoğu'da olanlardan dolayı bu bölgenin insanını suçlayıp buralara yatırım getirmemek kadar yanlış bir şey olmaz, diyor.

Böyle bir izlenim doğru olabilir, yanlış olabilir; ama önemli ve acı olan, böyle bir izlenimi Doğu'da, Güneydoğu'da yaygınlaştıran davranışların artarak sürmesi...

Şırnaklı bir genç ise, bölgenin en yoksul kalmış ve terör eylemlerine en çok hedef olan yörelerini fabrikalara kavuşturmanın bir yolunu gösteriyor:

—Köy korucularına, devlet, yılda elli milyar dolaylarında para vermekte. O paralarla buralara fabrika kurulsa, gençler o fabrikalarda çalışıp kurtulurlar, diyor.

Güneydoğu'dan dönünce araştırıyoruz: Gerçekten de, bu yıl devlet, 28 bin kadro ve 46 milyar 240 milyon lira ödenek ayırmış köy korucuları için... Ücretiyle, hizmet tazminatıyla, Toplu Konut Fonu payıyla, bir korucuya ödenen net aylık 379 bin lirayı buluyor.

Yılda 50 milyara yaklaşan bu parayla, terörün yoğunlaştığı birkaç ilçeye birkaç fabrika kurulsa, ne işsizlik ne de teröristlerin ve ayrılıkçıların istismar edebileceği bir durum kalır ortada... Can kaygısıyla köylerden, mezralardan kaçıp bu ilçe merkezlerine sığınanlar da rahatça iş bulabilirler.

ZENGİNİN HATIRI FAKİRİN KATIRI

Fakat buralara ne devlet fabrika kuruyor, ne de özel girişimci... Üretim de yatırım da yapmadan, aracılık tefecilik yaparak servetine servet katan **"özel girişimci"** ise pek çok... Devlet köylünün hayvanını, ürününü, balını yerinde almadığı, köylünün de bunları pazara taşımaya gücü yetmediği için; aracılar bunları köylüden yok pahasına alıp, kentliye ateş pahasına satıyorlar.

Devletin ürettiklerinden de halk değil, zenginler yararlanıyor. Örneğin Şırnak'ta özel ocakların kapatıldığını; kömürün sadece bir devlet ocağında üretildiğini; bazı zenginlerin de devlet ocağından ucuza aldıkları kömürü piyasada iki katına sattıklarını anlatıyor halk... Ve bir Şırnaklı vatandaş:

—Ama bir köylü iki çuval kaçak kömürü pazara taşırken görülse katırı öldürülmektedir, diyor

HAFTAYA: BAŞKA SORUNLAR VE ÇÖZÜMLER

Güneydoğu'da sorunlar bunlardan ibaret değil elbette...

Ekonomik ve sosyal sorunlarla iç içe geçen ve halkı canından bezdiren terör ve güvenlik sorunu var en başta... Cumhuriyet Türkiyesi'nde **"Hamidiye Alayları"**nın yeniden diriltilmesi sorunu var... Eğitimdeki çelişkiler ve yanlışlıklar var... **"Bilinmeyen yolculuğa çıkanlar"**, yani köylerden kasabalara, kasabalardan başka bölgelere veya kentlere akın akın göç olgusu var... En acısı da, halkın kırılan onuru ve bilinçaltında uyanmaya başlayan, ve ruhbilimde **"ölüm özlemi"** diye bilinen olgunun belirtileri var.

Bunlara ve halkla söyleşilerimizde ortaya çıkan çözüm yollarına da haftaya değineceğim.

SAATLİ BOMBA

Hükümet,

—Hele bir GAP tamamlansın, bölgeye para akacaktır ve bütün bu sorunlar kendiliğinden çözülecektir, diye düşünebilir.

Oysa her şey yalnızca parayla çözülebilseydi, petrol zengini Meksika ile Venezüella bugün perişan durumda olmazdı; Ortadoğu'nun petrol zengini ülkeleri de en gelişmiş ve çağdaş ülkeler arasında yer alırdı.

Kaldı ki GAP'ın tamamlanması için 2000'li yılları beklemek gerekiyor. Sosyal yapısının temelinde saatli bombalar işleyen Güneydoğu'nun ise o kadar bekleyecek zamanı yok ●

Halkın gözüyle GÜNEYDOĞU SORUNLARI: II

Bülent Ecevit, Nokta için kaleme aldığı Güneydoğu izlenimlerinin ikinci bölümünde, güvenlik önlemlerindeki yanlışlıkların altını çiziyor

Helikopterle Şırnak'ta bir okulun yanına iner inmez cıvıl cıvıl yüzlerce çocuk çevremizi sarıyor. Şırnak'la ilgili bir şeyler öğrenmeye çalışıyorum çocuklardan; fakat ne sorsam yanıt aynı:

—Eşeklerimiz boşta geziyor... Eşeklerimiz boşta geziyor...

Tabii ilkin anlamıyorum ne demek istediklerini... Ama hâlkla söyleşimizde konu aydınlanıyor: Şırnak'ta başka iş bulamayan birçok aile, açık kömür ocaklarından pazara, eşek-katır sırtında, çoluk çocuk kömür taşıyarak geçimlerini sağlarlarmış; fakat kömür alıp satma yetkisi birkaç **"zengin"**e verilince, o ekmek kapısı da kapanmış **"fakir"**lerin yüzüne... Eşekler, katırlar da o yüzden "boşta gezer" olmuş.

"FAKİR VE ZENGİN"

"Fakir ve zengin"... "Fakir ve zengin" ...Eskiden bu ikilik o kadar sık dile getirilmezdi Güneydoğu'da... Fakirle zengin arasındaki uçurum öteden beri çok büyüktü ama, bölgenin yarı feodal yapısı ve kültürü içinde, bu biraz da doğal sayılırdı. Şimdiyse hemen herkesin dilinde **"fakir ve zengin..."**

Köyden şehre göç hızlandıkça; televizyonla gözler önüne başka dünyalar serildikçe; hele bir de okumuş işsizler ordusu kabından taşacak kadar çoğaldıkça; fakirlik eskisi gibi **"kader"** sayılmaz olmuş artık.. Yüreklerde yeni beklentiler uyanmaya başlamış. Beklentilerden umut kesildikçe de **"fakir ve zengin"** karşıtlığı gündemin ön sıralarına geçmiş.

Birkaç yıl sonra Şırnak'ın bugünkü ilkokul öğrencileri, liseyi bitirdiklerinde eğer devran hâlâ bu devran olursa, herhalde **"eşeklerimiz boşta geziyor"** dan daha başka şeyler de haykırıyor olacaklardır.

Nitekim lise veya üniversite bitirmiş ve sonu görünmeyen işsizlik ortamında gelecekleri daha yaşamın başındayken kararmış ağabeyleri, henüz haykırmadan bile olsa, daha başka şeyler de söylüyorlar şimdiden...

Şırnak'ta, lise bitirmiş 19 yaşında bir genç, eline mikrofonu alınca, yalnız işsizlikten değil, yaşamın tek düzeliğinden ve baskıdan da yakınıyor. Güneydoğulunun özlü ve çarpıcı diliyle,

—Şırnak sıkı! diye başlıyor sözlerine...

—Gece 8'den sonra sokaktan geçsek durduruluyoruz, diyor; ve

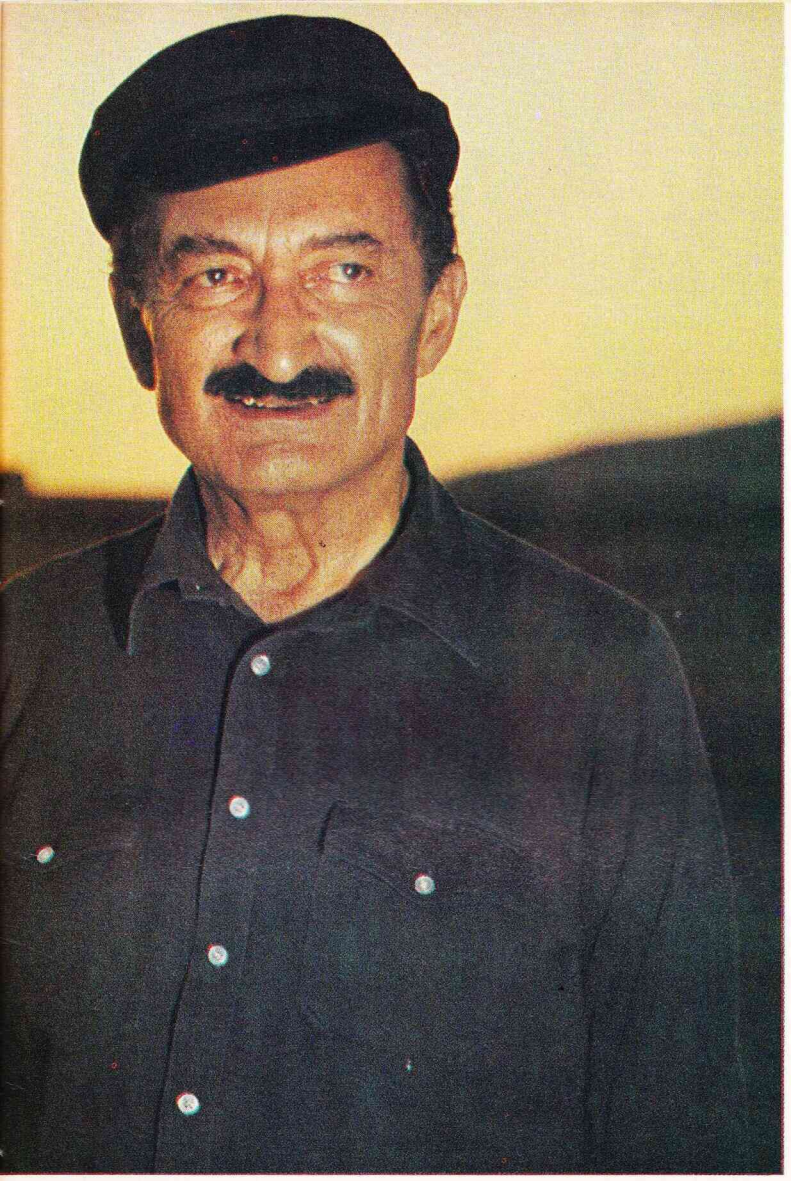

ERZADE ERTEM / NOKTA

—**Fakirler ölecek, geberecek, bitecek!** diye bağlıyor sözlerini...

Fazlaca konuştuğundan olacak, başı **"büyükler"**le derde girdiği için orta 2'den ayrılmak zorunda bırakılmış 15'inde bir genç, daha doğrusu başı yaşından aşkın bir çocuk ise, kendi geleceğinden o yaşta umut kesmiş,

—**Fakirler ölür gider, zenginler daha da yükselirler!** diye sesleniyor mikrofondan...

"ÖLÜM ÖZLEMİ"

Türkçeye **"ölüm özlemi"** diye çevrilebilecek bir olgu vardır ruhbilimde... İngilizcesi: **"Deathwish"** ...

Güneydoğulu gencin,yetişkinin bilinçaltında öyle bir özlem filizlenmeye başlamış sanki... Zehir gibi bir özlem... Nereye gitsem **"ölmek"**ten, **"gebermek"ten, "yok olup gitmek"**ten söz ediyor insanlar. Ceylanpınar'dan başlayarak, uğradığım birçok yerde, buna bir de **"sabun fabrikasına göndersinler bizi"** deyişi ekleniyor. Yahudilerin fabrikalarda sabuna dönüştürüldüğünü anlatan Nazi Almanyası'na ilişkin filmlerden esinlenmiş olsa gerek bu iç karartıcı deyiş...

Topraksızlığın, işsizliğin, ağa sömürüsünün, terörist korkusunun ve devlet baskısının burgacında, çaresizlikten umutsuzluğa, umutsuzluktan bunalıma süreklenen; üstelik de hor görülmenin, kuşkuyla bakılmanın, dışlanmanın, olası bir **"düşman"** sayılmanın; ve, başka bölgelerde çaldıkları iş kapılarından, **"Güneydoğulusun, öyleyse teröristsin"** önyargısıyla kovulmanın burukluğunu ve onur kırıcılığını yüreğinde duyan Güneydoğu insanı, çareyi ölmekte aramaya başlamış sanki...

Güneydoğu'ya önyargısız ve açık yürekle gelen bir gözlemciyi kahreden bir izlenim bu... Kahreden ve utandıran...

Bu zehir-duygu özellikle okuyup da işsiz ve çaresiz kalan gençlerin yüreğinde ve bilinçaltında filizleniyor.

"BİLİNMEYEN YOLCULUK"

Lise bitirmiş Beytüşşebaplı bir genç şöyle özetliyor durumu:

—**Köyde tek genç kalmadı artık. Üretime katkıda bulunan, ailenin geçimini sağlayan, çalışma gücüne sahip genç, terörden kaçıp buralara geliyor. Buralarda da iş bulamayınca bilinmeyen yolculuğa çıkıyor. Sabah biniyor buradan arabaya, Siirt'e, Mardin'e, Diyarbakır'a, nereye gidiyorsa artık, kimse bilmiyor. Başıboş bir gitme var.** Yine Beytüşşebap'ta bir başka genç alıyor mikrofonu, şöyle konuşuyor:

—**Bizim burada 1985'ten beri üniversiteye girebilen tek kişi yok. Çünkü buraya yeni mezun olmuş, adamını bulamamış, torpilini yaptıramamış öğretmen gelir ancak. Gelenlere de teşekkür ederiz. Ama boş lise mezunları üretiliyor. Kursa gidecek paraları da yok. Onun için üniversite kapısından geri çevriliyorlar.**

Bu kez, üniversite bitirebilmiş bir genç alıyor mikrofonu:

—**Ben Ege Üniversitesi Ziraat Fakültesi mezunuyum,** diyor... **İş bulmak için Hakkâri'de sınava giriyorum. Soruların hepsini çözüyorum. Ama konuyu benim kadar bilmeyen insanlar, sanki çok iyi bilirlermiş gibi ve sonuçlar sanki bilgisayardan çıkıyormuş gibi, yüzde 43.5 diye, yüzde 42.8 diye değerlendirmeler yapıp geri çeviriyorlar benim gibileri... Oysa hepsi yalan...**

Kurtalanlılar da, Batman'da iş için sınava giren ve yazılıyı kazananlar arasında ANAP İlçe Başkanı'nın veya ANAP'lı milletvekillerinin listelerindeki isimler yer alamayınca, sözlünün süresiz ertelendiğini anlatıyorlar.

"KAHVEDE OTURURKEN KÜLTÜR BANA YARDIMCI OLMAZ"

Sınav kazansa bile işe giremeyen Beytüşşebaplı üniversite bitirmiş genç devam ediyor:

—**Biz okulda zevk için okumadık; kültürümüzü artırmak için okumadık. Belirli bir gelir elde edebilmek için okuduk. Bizim zevke, kültüre ihtiyacımız yok. Ben kahvede otururken kültür bana yardımcı olmaz. Benim çay paramı ödemez kültür,** diyor; ve

—**İşi olmayan, parası olmayan adam ölsün daha iyi bence!,** diye bağlıyor sözlerini... ▶

EĞİTİMDE AKIL ALMAZ BİR ÇELİŞKİ

Bu yazının geçen haftaki birinci bölümünde söylediğim gibi, GAP tamamlanınca, bölgede toprağın verimi 10-15 kat artacak. Şimdi kuru tarım yapılan yerlerden çoğunda sulu tarıma; şimdi tek ürün yetiştirilen yerlerde, nadas kalkıp ikili-üçlü üretime geçilecek. Şimdiye kadar bölgede bilinmeyen ürünler yetişebilecek.

Ancak bu olanakları değerlendirebilmek için köylünün, çiftçinin eğitilmesi gerekli. Eğitim için de o amaçla yetiştirilmiş tarım teknisyenleri gerekli.

Nitekim tarımsal eğitimle görevli **"köy grup teknisyenlikleri"** oluşturulmuş. Bu ekipler köylerde oturacaklar. Her biri beş-on köyün eğitimini ve GAP'a hazırlanmasını üstlenecek.

Çok yerinde bir düzenleme... Ama kâğıt üstünde kalmış. Çünkü 87 grup öngörülmüş bu amaçla; fakat köyde oturacak ancak 37 tarım teknisyeni bulunabilmiş. 37 **"grup"** veya **"ekip"** değil, sadec 37 **"kişi"**...

Köylerde oturup görev yapan bu genç tarım teknisyenlerini katıldıkları bir kursta tanıma olanağı buluyorum. Çok iyi yetişmiş, hizmet isteğiyle dolu, pırıl pırıl gençler... Öğretmenleri de öyle... Ama araçsızlıktan, olanaksızlıktan, görevlendirildikleri az sayıdaki köylere bile yetişemiyorlar.

Kadroların neden doldurulamadığını soruyorum. Aldığım yanıt şu: Kadroların kaynağı kurutulmuş! Çünkü 12 Eylül askeri yönetim döneminde, ziraat okullarından çoğu kapatılmış.

Eskiden tarım teknisyeni yetiştiren 40 ziraat okulu varmış Türkiye'de; şimdi ancak birkaç tane kalmış; onların da ancak ikisi Güneydoğu'da...

Neden kapatıldıklarını soruyorum. Kimse bilmiyor. **"Herhalde belli bir politika çerçevesinde"** deniyor. Fakat o **"belli politika"**nın ne olduğunu da kimse bilmiyor veya söyleyemiyor.

Kuşkusuz, geçmiş yıllarda ziraat okullarını bitirmiş binlerce tarım teknisyeni vardır Türkiye'de... Fakat onlar da kolay kolay Güneydoğu'ya gelip köylerde oturmayı göze alamıyorlar. Gelseler bile, köylüyle ilişkilerinde, yer yer, dil engeliyle karşılaşıyorlar.

—Bu bölgede işsiz oturan, köy kökenli ve yöre halkının dilini bilen sayısız lise mezunu genç var: Köylerde seve seve görev üstlenirler. Neden onlar kurslardan geçirilip, tarım teknisyeni olarak yetiştirilmiyorlar?, diye soruyorum.

—Buna kanun engel!, yanıtını alıyorum.

Çünkü, kanuna göre, **"Tarım Teknisyenleri Köy Grupları"**nda görev alacak kimseler, ille ziraat okulu mezunu olmalıymışlar; ziraat okullarının da büyük çoğunluğu ise kapatılmış.

—Peki kanun neden değiştirilmiyor; ya da neden kapatılmış ziraat okulları yeniden açılmıyor?

Güneydoğu'da bunların yanıtını bilen yok!

Büyük Millet Meclisi'nde de bu tür konularla ilgilenen yok!

Dolaştığım her yerde, Güneydoğu halkı, klasik lise yerine meslek ve sanat okulları istiyor; fakat bu isteğe kulak veren de yok... Çoğunun felsefe öğretmeni, matematik öğretmeni, yabancı dil öğretmeni bulunmayan klasik liselerde sözümona **"kültür"** veriliyor bölge gençlerine... Kahvede boş oturan gencin **"çay parasını ödemeyen"** kültür...

GAP'TAN KİMLER NE KAPACAK?

Peki köylüyü hem topraksız hem de eğitimsiz bırakmaktan, yani GAP'ın sağlayacağı olanaklara hazırlıksız bırakmaktan amaç ne?

Bir tarım teknisyeni, köylünün, çiftçinin büyük çoğunluğunun topraksız ya da çok az topraklı olduğu Güneydoğu'da, GAP devreye girince, iki yoldan birinin izlenebileceğini söylüyor:

—Birinci yol, toprakların toplulaştırılması ve özel sektör kuruluşlarının gelerek, kendi aralarında kuracakları "plantasyon"larla (yani emek sömürüsüne dayalı büyük işletmelerle) **tarımsal üretimi üstlenmeleri... İkincisi de, toprak reformu yaparak ve çiftçileri güçlü kooperatiflerde örgütleyip, krediyle ve altyapıyla destekleyerek, buradaki üretim potansiyelini halkla birlikte harekete geçirmek!**, diyor.

Genç tarım teknisyeni,

—Sizce bunların hangisi uygun olur?, diye soruyor bana...

Bence hangisinin uygun olacağı belli: Elbette ikincisi...

Devletin hangi yolu seçtiği ise açıkça söylenmiyor; ama tüm belirtiler ve uygulamalar, birinci yolun, yani **"plantasyon"**lar yolunun seçildiğini gösteriyor.

Böylece: GAP'ın nimetlerinden büyük toprak ağalarıyla, yerli-yabancı holdingler aslan payını kapacaklar... Örgütsüz, eğitimsiz ve desteksiz köylü **"plantasyon"**larla rekabet edemeyeceği için, elindeki az buçuk toprağı da elden çıkarmak zorunda kalacak ve bölgedeki toprak adaletsizliği büsbütün ileri ölçülere varacak... Öylesi bir ortamda toprağın verimi 10-15 kat artınca, gelir dağılımı adaletsizliği de en az bu oranda artacak ve **"zenginle fakir"** arasındaki uçurum büsbütün açılacak... Ve 1980 başlarından itibaren sahneye konan **"Türkiye'yi Güney Amerikalılaştırma"** oyununun son perdesi tüm dramatik sonuçlarıyla açılmış; ayrılıkçı teröristlere de asıl o zaman gün doğmuş olacak.

HALK İKİ ATEŞ ARASINDA

Güneydoğu Anadolu halkı iki ateş arasında şaşkın ve çaresiz... Bir yanda devletin koruyamadığı köylere, mezralara gece vakti baskın düzenleyip, yiyecek alan teröristin verdiği can korkusu; öbür yanda **"teröriste yardım ediyorsunuz, yiyecek veriyorsunuz"** diyen devletin baskısı...

Bir yanda yıllarca gerilla eğitimi görmüş ve en yeni silahlarla donatılmış terörist; öbür yanda eline bir derme çatma silah verilmiş,eğitimsiz köy korucusu... Koruculuğu kabul etmeyen, **"vatan haini, işbirlikçi"**; kabul edense, teröristin baş hedefi...

Köyde kalanlar ölümle, şehre göçenler açlıkla karşı karşıya...

Yaşını başını almış bir vatandaş geçende bir sınır kasabasına gelen ve halkı **"işbirlikçi"**likle suçlayan valiyle komutana soruyor:

—Sayın valim, sayın komutanım, siz bu köylünün yerinde olsanız ve bir akşamüstü, değil PKK üyesi, on tane dağ eşkiyası gelip "selamünaleyküm" dese ve ekmek istese, verir misiniz vermez misiniz?

—Veririz! diyor yetkililer; ama yine de halkı suçlayıp tehdit ederek, ayrılıyorlar kasabadan... Belli ki görevleri bir türlü konuşturuyor kendilerini vicdanları bir başka türlü... Görevin gereğiyle vicdanın gereğini bağdaştıran bir çözüm hâlâ bulunamamış.

"Hain" ve **"ayrılıkçı"** gözüyle görülmek, her savaşta bu vatan, bu millet için seve seve canını vermiş Güneydoğuluya, terörist tehlikesinden de yoksulluktan da daha acı geliyor.

HALK DEVLETTEN NE BEKLİYOR?

Ayrılıkçılara ve teröristlere karşı benim öteden beri kesin tavır aldığım, Gü-

Güneydoğu'nun geri kalmışlığı içinde hayat her şeye rağmen devam ediyor

SEDAT ARALI/NOKTA

neydoğu'da bilinir. Son Güneydoğu gezimden birkaç gün önce de Viyana'da bunun kavgasını vermiştim ve o kavganın haberleri burada da kamuoyuna yansımıştı. Eğer Güneydoğu halkının ayrılıkçılara teröristlere en küçük bir eğilimi olsaydı, her isteyeni mikrofon tutup konuşturduğum bu Güneydoğu gezimde, benim o tutumuma karşı bir tepki sezinlerdim. Oysa öyle bir tepkisinin en küçük belirtisine rastlamadım.

Halkın devletten bekledikleri belli:

★Can güvenliği sağlansın!

★Kendisine kuşkuyla bakılmasın ve onuru incitilmesin!

★Geçim derdine çare bulunsun!

Devletten bunları istemeyecek de ne isteyecek halk?.. Ve bunları devletten beklemeyecek de kimden bekleyecek?.. Ağalardan mı, aşiret reislerinden mi bekleyecek bunları?

"ÖLÜRSEM YİNE BEN ÖLECEĞİM, AĞA ÖLMEZ"

En son güvenlik önlemlerine bakılırsa, devlet sanki devletliğini unutmuş, **"bütün bunları aşiret reislerinden, ağalardan bekleyeceksin"** diyor halka. Devlet yetkilileri artık onlarla birlikte çıkıyorlar halkın karşısına; ve ağalar, aşiret reisleri, **"400-500 adamımızı silahlandırdık, dağa çıkarttık; devleti biz koruyacağız"** diye demeçler veriyorlar.

Bölge halkı bu konuda ne düşünüyor acaba? Uğradığım her yerde soruyorum. İşte aldığım yanıtlardan birkaçı...

Silopi'de bir vatandaş:

"Ağaların, aşiret reislerinin zaten kendi aralarında kan davası vardır. Kendi meselelerini bu ortamda giderirler. Bu önlemler uygun değildir. Devlet devletliğin görevini yapmak gerekir...

Çukurca'da bir vatandaş:

—Bu ağalık, aşiretlik çıktıysa, demek ki devlet devletliğini reddetmiş. Oysa biz devletin gücüne inanıyoruz...

Akçakale'de bir vatandaş:

—Bir ağanın desteğiyle Kıbrıs alınmaz...

Ve Kurtalan'da bir vatandaş:

—Bu aşiret reisleri, bu ağalar, kimleri silahlandırıp dağlara çıkarıyor? Yine benim gibi fakir fukaraları!.. Ölürsem yine ben öleceğim, ağa ölmez...

CUMHURİYET TÜRKİYE'SİNDE "HAMİDİYE ALAYLARI MI?

Bundan 84 yıl önce, Sultan Abdülhamit, buralarda aşiret reislerine **"Hamidiye Alayları"** denen milis kuvvetleri kurdurmuştu; ve bunlar, bölgeyi koruyamadıkları gibi, halkın başına bela kesilmiş, bölgenin yarı feodal yapısını büsbütün kökleştirmişlerdi.

Şimdi, cumhuriyet döneminde, **"Hamidiye Alayları"** yeniden diriltiliyor.

Bundan böyle aşiret reisleri, ağalara, kendi nüfuz bölgelerindeki halkı büsbütün baskı altına almazlar mı?.. **"Görüyorsunuz işte, devlet bile bize muhtaç, bizden güçlüsü yok"** demezler mi halka?.. Ve GAP bölgesinde halk yararına bir düzen kurulmasını daha kolaylıkla önlemezler mi?

Güneydoğu'da **"kişi, zümre ve sınıf egemenliği"**ni pekiştiren, Anayasa'yı hiçe sayan ve devleti bir aşiretler yönetimine dönüştüren bu utanç verici uygulamadan haftalardır yakınıyorum. Ama hükümetten de, DSP dışındaki partilerden de ses gelmiyor. Neden?.. Çünkü, iktidarıyla muhalefetiyle, partilerin hemen tümü, Güneydoğu'daki oy hesaplarını büyük topraklı ağalara ve aşiret reislerine bağlamışlar. Onların arabalarında dolaşmış, onların konaklarında ağırlanmış, onlardan güç almışlar. Onun için şimdi mecburen suskunlar.

Peki ağalara, aşiret reislerine diyet borcu olmayan okumuş yazmışlar neden suskun, onu anlamak zor!

Oysa, bu sözde **"güvenlik önlemi"**, devlet ve millet için de, demokrasi için de, PKK'dan veya teröristten çok daha büyük bir tehlike... Bölge halkı bu tehlikenin bilincinde, ama devleti yönetenler de, toplumun üst katlarındakiler de, henüz farkında bile değiller.

Bir de şu var üstelik: Gece vakti dağ başında, devletin güvenlik güçleri, ağanın silahlı adamlarıyla, PKK'nın silahlı teröristlerini nasıl ayırt edecekler? Nitekim şimdiden, **"Devlet güçleri, PKK'cı sanıp benim adamımı vurdu"** diyen, aşiret reisleri çıkmaya başladı. Kaldı ki, alınan **"güvenlik önlemleri"**nin acayipliği yüzünden, devlet güçleri bile birbirini tanıyamaz olmuş, şaşkınlıktan birbirlerini vurur olmuş durumda... Kasabalarda, dağlarda eli silahlı birtakım pejmürde kılıklı, saçı sakalı uzamış adamlar dolaşıyor. Bunlardan hangisi **"özel tim"**, hangisi **"istihbaratçı,"** hangisi ağanın adamı, hangisi terörist, belli değil. Yani **"kamuflaj"**dı, **"istihbarat"**tı, derken, **"koruyucu"**ydu, **"aşiret"**ti derken, **"dostla düşman"** ayırt edilemez olmuş. O yüzden, yer yer devlet güçlerinin, şaşkınlıktan birbirlerini vurdukları da söyleniyor. Devlet devletliğini bilse ve görevlilerin kılık kıyafetiyle de bunu gösterse daha iyi olmaz mı?

SONUÇ

Güneydoğu'nun değişik yörelerinde yüzlerce kişiye mikrofonu uzattım; genci yaşlısı, köylüsü kentlisi, işsizi sanayicisi, dilediklerini gibi konuştular.

Hiçbiri **"Cumhurbaşkanlığı"** konusundan söz etmedi... Hiçbiri **"erken seçim"**den söz etmedi... Hatta hiçbiri kültür sorununa, **"anadil sorunu"**na da değinmedi"... Bölge halkının gündemi, üst düzeyde siyaset yapanların gündeminden de, Avrupa'da **"Kürt Devleti"** lobileri kuranların gündeminden de çok değişik...

Halk, Türkiye Cumhuriyeti Devleti'ne bağlı, ve devletten devletliğini bilmesini istiyor. Onurunu incitmeyen etkili bir can güvenliği düzeni istiyor... Koruculara ayrılan yılda yaklaşık 50 milyar lira, yatırımlara yöneltilsin, fabrikalar, işyerleri açılsın istiyor... Daha iyi eğitim ve eğitilmiş gençlere iş istiyor... Devlet kendi taşıtını, adamını gönderip, köylünün ürününü hayvanını alsın, köylüyü aracıya muhtaç bırakmasın istiyor... Mezralar köylere bağlansın, ama köyden de tarlasına mezrasına kolayca ulaşabileceği yollar yapılsın istiyor... Hakça bir toprak düzeni istiyor.

Hepsinden önemlisi de **"düşman"** gibi, **"hain"** gibi görülmemek istiyor ve devletten biraz güven, biraz sevgi, biraz sevecenlik istiyor.

Çok mu?